

P. Lauridsen

VITUS BERING

De russiske opdagelsesrejser 1725-43

SFA- 89 2018

VITUS J. BERING

OG

DE RUSSISKE OPDAGELSESTREJSE FRA 1725-43.

AF

P. LAURIDSEN.

UDGIVET MED UNDERSTØTTELSE AF DEN HELMSTIERNE-ROSENCRONESKE STIFTELSE.

KJØBENHAVN.

GYLDENDALSKE BOGHADEL FORLAG (F. HEGEL & SØN).

FR. BAGGES BOGTRYKKERI.

1885.

Hans Excellence

Admiral Th. Wesselago,

Departementsdirektor i det kejserlige Admiralitet i Sct. Petersborg,

tilegnes dette Arbejde.

FORORD.

Ved en Rejseunderstøttelse, som jeg i Sommeren 1883 modtog af den Hielmstjerne-Rosencrone'ske Stiftelse, sattes jeg i Stand til i nogen Tid at opholde mig i Sct. Petersborg for i derværende Arkiver og Bibliotheker at gjøre Forstudier til det foreliggende Arbejde. Det viste sig dog snart, at jeg her stod over for Vanskeligheder, som jeg ikke formaaede ved egne Midler at overvinde; thi ikke alene vare — imod Forventning — alle Kildeskrifter og Arkivalier angaaende Berings Historie affattede paa russisk, men de sidste endog i et saa vanskeligt Sprog, at kun palæografisk uddannede Russere kunde læse dem. Jeg maatte derfor have vendt tilbage med uforrettet Sag, hvis jeg ikke hos to Mænd, Hans Excellence Admiral Th. Wesselago og Hr. Telegrafexpedient August Thornam, havde mødt al den Hjælp, jeg behøvede.

Hr. Admiralen, der er Direktør for Admiralitetets hydrografiske Departement, der bestyrer dettes storartede Arkiv og selv er en nøje Kjender af den russiske Flaades Historie, gav mig ikke alene fortrinlige og udtømmende Literatur-Anvisninger og stillede Departementets Bogsamling, for saa vidt den angik mit Emne, til min Raadighed, men lod ogsaa foretage Afskrifter af vanskelig tilgængelige Værker og Arkivsager og har senere, efter min Hjemkomst, utrættelig skaffet mig de Oplysninger fra Arkivet, som jeg ønskede. For al denne Godhed, der fik forhøjet Værdi ved Hr. Admirals smigrende Udtalelser om Danmark og Danskerne, er det mig en kjær Pligt herved at fremføre min ærbødige Tak. Men ikke mindre skylder jeg Hr. Thornam. Ved Siden af en anstrængende Tjeneste paa Hovedtelegrafstationen i Sct Petersborg fandt han sig i, Uge ud og Uge ind, at arbejde sammen med mig, ofte 8—10 Timer i Døgnet, for at oversætte det store og meget besværlige Stof, ligesom jeg i høj Grad nød godt af hans omfattende Kjendskab til Sibirien, indhøstet paa Rejser netop i de Egne, hvor Bering i sin Tid færdedes. Desuden har han haft den Godhed at gjenne-gaa baade Admiralitetets og det kejserlige Bibliotheks Kaartsamlinger,

(der ikke vare tilgængelige under mit Ophold), at tilstille mig værdifulde Kaartkopier og at gennemgaa en Række Tidsskriftartikler, der indeholde Notitser om de her skildrede geografiske Foretagender. — Kun ved saa megen og saa værdifuld Bistand er det lykkedes mig at grundlægge denne Levnedsskildring ogsaa paa den russiske Literatur, og, som jeg haaber, at bringe den op i Højde med, hvad der af russiske Forfattere er skrevet om dette Emne.

Af de mange, der ellers paa en eller anden Maade have støttet mine Bestræbelser for efter bedste Evne at give en værdig Biografi af vor berømte Landsmand, tror jeg særlig — foruden Direktionen for den Hielmstjerne-Rosencrone'ske Stiftelse — at burde takke Marineministeriet, Hr. Justitsraad Hegel, Hr. Oberst Hoskiær, Docenten i de slaviske Sprog ved Universitetet, Dr. Karl Verner, der har gjennearbejdet en Række højst vanskelige Arkivalier for mig, Sekretæren ved det kejsl. russ. geogr. Selskab, Hr. Alexander Vasilievitsch Grigorieff og Sekretæren ved Svenska Sällskapet för Anthropologi og Geografi, Hr. E. W. Dahlgren.

Forfatteren.

INDLEDNING.

I de to sidste Aarhundreder er først Rusland og senere England gaaet i Spidsen for den arktiske Granskning, og hovedsagelig skyldte vi disse to Verdensfolk vort Kjendskab til Kontinenternes arktiske Kystlinjer. De engelske Foretagender have virket med større Midler, under mere opsigtvækkende Omstændigheder, de ere blevne ypperlig beskrevne og ere derfor de bedst kjendte; men i Opgavernes Storhed, i Førernes Udholdenhed, i Møje, Farer og tragiske Skæbner staar den russiske Opdagelseshistorie værdig ved deres Side. Landets geografiske Beliggenhed, Folkets Udbredelse over Jordens koldeste Egne, dets tarvelige og hærdede Vaner, dets mærkelige Evner til overalt at finde sig til Rette, dets eventyrlige Foretagelsesaand og Lyst til Vandringer — alt dette gjør Russeren særlig skikket til arktiske Foretagender. De gennemførte derfor ogsaa allerede i det 18de Aarhundredes første Halvdel for Asiens Vedkommende, hvad Englænderne først mere end 100 Aar senere formaaede paa Jordens anden Side: Ishavskysternes Kaartlægning. Under dette Arbejde indførte

hine Kystsejladserne og Slæderejserne i Polartogternes Tjeneste, og det er først derigjennem og ved en methodisk Udvikling af disse Midler, at Vestevropa har kunnet fejre sine smukkeste Triumfer i arktiske Egne og naaet længere frem end det 17de Aarhundredes Navigatorer. Den russiske Polarforskning har en Række smukke Navne, der kun savnede en *Sherard Osborne's* Pen for at glimre ved Siden af Franklins og Mc. Clure's, og det er vort Folks Hæder, at en af de største og den første af disse Mænd var vor Landsmand, at det mest glimrende Afenit i det store Riges Forskningshistorie skyldes *Vitus Jonassen Berings* Initiativ og utrættelige Energi. Peter den store sendte ham paa et heldigt Togt nordøst for Asien, men da han kom hjem derfra, gjorde han Udkast til hele Nordøstpassagens Undersøgelse fra det hvide Hav til Japan, og om han end bukkede under midt i sin Gjerning, levede han dog længe nok til at se sin kæmpemæssige Plan nærme sig Fuldendelsen. Langt ude i det stille Hav, midt i Skuepladsen for hans Manddomsgjerning, hviler hans Ben under den Sanddysse, der ogsaa var hans Dødsseng. Kun et simpelt Trækors betegnede gennem mange Slægtled hans Hvilested, og desværre har hans Eftermæle været fattigt og ringe som dette. Hans Gjerning tilhørte et fremmed Folk, der kun havde liden Sympathi for Manden, og hans eget Folk, hvor han kunde have fundet denne sympathetiske Deltagelse, kjendte kun højst ufuldkomment hans Gjerning. Næsten 100 Aar efter sin Død fandt han først en omhyggelig Biograf, men endnu i vore Dage har en stor Videnskabsmand og lykkelig Fælle,

Akademikeren *v. Baer*, fundet det nødvendigt at tage ham i Forsvar mod Misforstaaelser og smaalige Angreb. — Vor egen Literatur indeholder intet af Betydning om ham, thi de to Smaaskrifter, som for flere Menneskealdere siden udgaves af M. Hallager og Odin Wolff ere kun tarvelige Uddrag af G. F. Müllers historiske Værker. Vi ville derfor i det følgende, idet vi støtte os saa vel til den russiske som til den vestevropæiske Literatur og til nogle Arkivmeddelelser fra Admiraltetets Arkiv i St. Petersborg, søge at rejse ham et Minde i et kort Omrids af hans Liv og Gjerning, og samtidig skildre et Afsnit af Geografiens Historie, der hverken savner Betydning eller Interesse.

FØRSTE AFSNIT.

Berings første Rejse.

I.

VITUS JONASSEN BERING var en Søn af «Visiterer» *Jonas Svendsen* (Halmstad) og hans anden Hustru *Anna Pedersdatter Bering* i Horsens, hvor han fødtes i Sommeren 1681 og døbttes den 12te August¹⁾. Paa Mødreneside nedstammede han fra den ansete Beringske Slægt, der i det 17de og 18de Aarhundrede blomstrede i alle Landets Egne og omfattede en meget anselig Række Præster og Retsbetjente. Slægtens Stamfader hed *Jens Madsen* (eller *Andersen*) *Bering* og levede som en »fornem Borger« i Viborg, formodentlig i Midten af det 16de Aarhundrede, efter at have afstaaet sin Gaard i Bjerring By i Middelsom Herred til sin ældste Søn og optaget Bynavnet som Slægtnavn. Denne Mands Sønnesøn, *Peder Pedersen Bering*, var Borgmester i Viborg fra 1631 til 1658 og havde med sin Hustru af 1ste Ægteskab *Maren Vitudatter*, Sønnerne *Peder Pedersen Bering*, Magister

Provst og Præst i Østersnede ved Horsens, og *Vitus Pedersen Bering*, den bekendte kgl. Historiograf og latinske Digter under Frederik den 3die og Christian den 5te. Søfarerens Moder var en Datter af Provst Bering, og han opkaldtes efter Grandonkelen, Slægtens Stolthed og fornemste Mand²).

Berings Slægttavle.

Jens Madsen (Andersen) Bering,
Gaardejer i Bjerring ved Viborg.

Peder Jensen Bering,
Raadmand i Viborg. Død $\frac{2}{5}$ 1591.

Jens P. Bering,
(Store Jens B.)
Raadmand i Viborg.

Peder P. Bering,
Borgmester i Viborg 1631—58.
4 Gange gift. 1ste Gang med
Maren Vitusdatter, Datter af Vitus Brun
i Mallerup.

Peder P. Bering,
Mag., Provst og Præst.

Vitus Pedersen Bering,
kgl. Historiograf.

Anne Pedersdatter Bering.
Gift med Visiterer Jonas Svendsen
i Horsens.

Margrethe P.datter Bering.
Gift med Borgmestrene Cortsen og
Blymester i Horsens.

Vitus Jonassen Bering.
Født 1681. Kommandør i russik
Tjeneste. Død 1741.
Gift med Anna Mjartvejefna.

Jørgen Christoffer Jonassen
(Blymester). Sorenskriver i Norge.

Timophei Bering.
Kollegie-Assessor.

Johan B.
Major.

Anton B.
Kaptain.

En Datter. Gift med
Baron Korff, Overpo-
litimester i St. Petersb.

I et dannet og kristeligt Hjem i den jyske Søkjøbstad tilbragte Søfareren sin Barndom. Faderen beklædte i en Række af Aar Tillidshvervet som Kirkeværge ved Byens Sognekirke og var nøje knyttet til Stadens ledende Mænd, da hans Hustrus Søster, Margrethe Bering eller »den gamle Fru Borgmesters«, var gift med to efter hinanden følgende Borgmestre, Cortsen og Blymester, men forøvrigt var Jonas Svendsen langt fra nogen velhavende Mand; han havde mange Børn, og en Søn af første Ægteskab voldte ham mange Udgifter, indtil han sluttelig sendtes til Østindien. I Skiftebehandlingen³⁾ af hans Dødsbo 1719 findes et Skøde fra ham og Hustru, hvori det hedder: Vi som begge ere gamle, skrøbelige og affældige Folk, og intet kan være os selv gode, mindre til vort Ophold i nogen Maade forhverve, og vores Formue bestaar kun af dend gamle, brøstfældige Gaard, vi i boer, og dend liden Bohave, der udi findes, som er af ringe Priis, — og Fortegnelsen over Bohavet gjør næppe nok Indtryk af et fattigt Middelstandshjem for 200 Aar siden. Det stemmer godt hermed, at Dødsboets Værdi kun beløb sig til 214 Rdl. 5 Mk. 9 Sk., der kom til De... mellem Børnene af de tvende Ægteskaber, og det var denne Arvepart med paaløbne Renter, ialt 140 Rdl., Vitus Bering senere skjænkede sin Fødeby »at employere den fattige Husarme til Nytte.«⁴⁾

Af Tilbøjelighed og tvunget af Hjemmets smaa Kaar søgte *Bering* Søen og uddannede sig paa Langvejstogter til en dygtig Sømand. Fra en Østindiefart kom han 1703 til Amsterdam, hvor han gjorde Bekjendtskab med den norsk-